

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀφρικῆς μετέρχονται τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, πλὴν ἀριθμοῦ τινος ἐκπεφυλισμένων καὶ ἀγροίων λαῶν, ζώντων ἄνευ ἐργασίας, κατοικούντων ἐν σπηλαίοις, καὶ τρεφομένων ἐκ θήρας. Ἐν γένει εἰπεῖν ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία τῶν Ἀφρικανῶν διατελεῖ οὕσα ἐν νηπιώδῃ καταστάσει, τὸ δὲ ἐμπόριον, ἰδίως παρὰ τοῖς λαοῖς τοῖς ἐπὶ ῥώμῃ ἐξέχουσιν, περιορίζεται συνήθως εἰς πώλησιν δούλων. Πόρισμα τούτου εἶνε ὅτι οἱ μαῦροι ἔχουσι τὴν ἔννοιαν τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, καὶ τὴν τῆς συναλλαγῆς. Ἡ περὶ τὸ ἐφευρίσκειν ἱκανότης αὐτῶν εἶνε λίαν περιορισμένη· εἶνε ὅμως πεπροικισμένοι δι' ἐξόχου ἱκανότητος περὶ τὸ ἀπομιμῆσθαι· ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωσιν Εὐρωπαῖον τεχνίτην, καὶ ἐν βραχεῖ οἰκιοποιοῦνται τὸν τρόπον τοῦ ἐργάζεσθαι ὡς οὗτος. Τῶν γεωργικῶν φυλῶν ἄλλαι μὲν καλλιεργοῦσι τὴν γῆν, ἄλλαι δὲ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τινὲς δὲ περὶ ἀμφότερα. Ἡ φυλὴ τῶν Δινγκῶν ἔχει ἀληθεῖς ἐπαύλεις μετὰ οἰκιῶν, ἀμαξοστασιῶν, κτηνοτροφείων, καὶ σταύλους· ἔτι διὰ τὰ ἄρρωστα ζῶα. Τὰ κατοικίδια αὐτῶν κτήνη εἶνε βόες, αἰγες, πρόβατα καὶ κύνες. Καλλιεργοῦσι δὲ φυτὰ, σόργον (εἶδος δημητριακοῦ καρποῦ) κέγχρον, φασιόλους, καπνόν, σήσαμον, διασκουρίαν, (εἶδος γεωμήλων) ὄρυζαν, ἀραβόσιτον, βάμβακον, καφὲν κτλ. Ὁ στρατιωτικὸς διοικητῆς Καμερών, διελθὼν τὴν χώραν τὴν μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας καὶ τῶν μεγάλων λιμνῶν, παρετήρησεν ὅτι ἕκαστος ἀγρὸς περιεβάλλετο ὑπὸ περιβόλου ἐξ ἀκανθῶν. Παρατήρησε δὲ ὡσαύτως καὶ ἀποπειράς ἀρδεύσεως. Μεσημβρινώτερον ἔτι φυλαὶ τινεὶ κέκτηνται κήπους λίαν ἐπιμελημένους, τοὺς ὁποίους οἱ ἰδιοκτῆται διαφοροτρόπως καλλιεργοῦσι κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους.

Εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ἀσχολοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ γυναῖκες, οἱ δὲ ἄνδρες μετέρχονται βαρῆα ἐπαγγέλματα, θηρεύουσι, μάχονται ἢ ἀναπαύονται. Σχεδὸν πάντες γνωρίζουσι τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων. Ὁ παρῶν αἰὼν διὰ τὸ πλεῖστον τῶν φυλῶν τούτων εἶνε πράγματι ὁ σιδηρῆς. Ὁ σιδηρῆς εἶνε τὸ πολῦτιμον αὐτῶν μέταλλον, ἐξ οὗ κατασκευάζουσιν ὠραιότατα κοσμήματα. Αἱ γυναῖκες τῶν πλουσίων παρὰ τῆ φυλῆ τῶν Δινγκῶν φέρουσι τοῦλάχιστον ἡμισυ καντάριον σιδηρῶν δακτυλίων. Περιοιγητῆς τις συνήτησε παρ' ἄλλω λαῷ ἄνδρας, ὧν αἱ κνήμαι ἦσαν τόσον κατάφοροι ἐκ σιδηρῶν δακτυλίων, ὥστε οἱ εὐτυχεῖς κάτοχοι τῶν κοσμημάτων τούτων ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ βαδίζουσι μετὰ με-

γάλης δυσκολίας ἔχοντες ἀνεωγμένα τὰ σκέλη. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη ὁ λόγος ὅτι οἱ μαῦροι ἐφερον τὰς ἀλύσεις τοῦ συρμοῦ.

Εἶνε ἀληθέστατον ὅτι οὐδαμοῦ ὁ συρμὸς τηρεῖται τόσον τυραννικῶς ὅσον ἐν ταῖς χώραις τῆς Ἀφρικῆς, ἐν αἷς φαίνεται ὅτι δὲν ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν σημασίαν, ἀφοῦ τὸ ἐνδύμα κυρίως εἰπεῖν εἶνε σχεδὸν ἄγνωστον. Αἱ μαῦροι μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας ἀσχολοῦνται περὶ τὴν διευθέτησιν τῆς περιβολῆς αὐτῶν, ὅσην διαθέτουσιν αἱ κομφενόμεναι ἡμῶν περὶ τὴν πολὺπλοκον ἐνδύμασίαν τῶν. Τῶν ἐξ ὑαλίνων ψήφων περιδεραίων ἀλλάσσοισι κατ' ἔτος καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα, οἱ δὲ Ἄραβες ἔμποροι εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀνανεώνωσι συνεχῶς τὸ ἐμπόρευμα αὐτῶν. Εὐρίσκονται φυλαί, ἐν αἷς οἱ ἄνδρες μέγχι μέρος τοῦ βίου τῶν καταναλίσκουσι περὶ τὸν στολισμὸν. Ὁ Στάνλεϋ λέγει, ὅτι ἡ πρώτη φροντίς παντὸς ἐξερευνητοῦ τῆς Ἀφρικῆς πρὶν ἢ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα εἶνε νὰ μάθῃ ὅσον οἶδόν τε κάλλιον τὴν κατάστασιν τοῦ συρμοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἃς προτίθεται νὰ διέλθῃ, διότι τὰ εἶδη τῆς ἀνταλλαγῆς, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς ἕνα τόπον, δὲν ἔχουσιν ἄξιαν εἰς τὸν πεντήκοντα λεύγας ἀπωτέρω κείμενον. Ὁ Στάνλεϋ ἔλαβε περὶ τούτου πείρα ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ ταξιδίῳ.

Διάφοροι φυλαὶ γνωρίζουσι προσέτι τὴν κατεργασίαν τοῦ χαλκοῦ· τινῶν δὲ ἡ βιομηχανία προήχθη τοσοῦτον ὥστε νὰ κατασκευάζουσιν ὕπλα, κράνη, ἀλυσσοχιτώνας (cottes de mailles), κλειθρα. Οἱ μαῦροι δὲ τοῦ Βορνοῦ κατασκευάζουσι καὶ τηλεβόλα.

Οἱ Ἀφρικανοὶ ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ εἶνε ἰκινῶς προηγμένοι· κατασκευάζουσιν ἀγγεῖα σπανίως κομψότητος, καίτοι ἐργαζόμενοι διὰ στοιχειωδεστάτων μεθόδων. Ὁ Καμερῶν εἶδε μύρην, ἣτις ἔπλασε πῆλινον δοχεῖον κομψόν, τελείας μορφῆς καὶ πεποικιλμένον ἄνευ ἄλλου ἐργαλείου ἢ μόνον διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς καὶ τεμαχίων ξύλου καὶ κολοκύνθης ἐντὸς 35 λεπτῶν τῆς ὥρας. Τὰ ποικίλα κατασκεύασε διὰ τῶν τεμαχίων τῆς κολοκύνθης, τὰ δὲ ξύλα μετεχειρίσθη πρὸς στίλπνωσιν τοῦ πηλοῦ.

Ἡ βυρσοδεψικὴ πολλαχῶς τῆς ἡπείρου ἐτελειοποιήθη, ἡ νηματουργία καὶ ἡ ὑφαντικὴ εἶνε διαδεδομένα ἐν ταῖς ζώναις, ἐν αἷς εὐρίσκονται νηματοειδεῖς ὕλα. Ἐν ἐκεῖναις δέ, ἐν αἷς οὔτε βάμβαξ, οὔτε κάρναξ ὑπάρχει, τὰ ὑφάσματα ἀναπληροῦνται ἐνίοτε διὰ φλοιῶν ποικιλοχρωμένων κατὰ τρόπον γνωστὸν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς. Φυλαὶ τινεὶ εἶνε ἐπιτηδεύουσαι εἰς τὴν ξυλοουργίαν, ἄλλαι εἰς τὴν ψιθοποιίαν. Οἱ Ἀσαντὶ γνωρίζουσι τὴν κατεργασίαν τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἔχουσιν ἱκανὸν ἀριθμὸν χρυσοχῶν.

Βεβαίως ὅλη αὐτὴ ἡ παραγωγή ἀρτιγενοῦς βιομηχανίας εἶνε ἄξιαν νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν

τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ὅμως δὲν πρέπει νὰ μεγαλοποιῶμεν τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς. Ἐν Ἀφρικῇ εὐρίσκεται τις ἀπέναντι στοιχειώδους κοινωνίας καὶ ὡς πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικὴν. Ἀνάγκη εἶνε νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν ιδέαν ταύτην, ἥτις πρό τινων ἐτῶν ἤθελε φανῆ ἔσφαλμένη, διότι ἡ προκατάληψις (ἃς ἐπιτραπῆ ἡμῖν ἡ λέξις), ἡ διεγερθεῖσα ἐκ τῶν τελευταίων ἐν Ἀφρικῇ ἐρευνῶν, ἐξώγκωσε παραδόξως τὰ προτερότητα καὶ τὴν ἰκανότητα τῶν μαύρων. Ἀφοῦ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπεκράτησε περὶ αὐτῶν κακὴ γνώμη, αἰφνιδίως αὕτη μετεβλήθη εἰς ἀγαθὴν· δὲν ἐβλεπόν τινες πλέον εἰμὴ τὴν καλὴν ὄψιν φυλῆς, κινούσης βεβαίως τὸ διαφέρειν καὶ ἀξίας βελτιώσεως, ἀλλ' ὑπερμέτρως ἀπολιτίστου, καὶ μεστῆς ἐροζωμένων ἐλαττωμάτων, καθιστώντων δύσκολον καὶ βραδεῖαν τὴν πρόδον αὐτῆς. Ἡ δολιότης καὶ ἡ σκληρότης παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς ἐγένετο δευτέρα φύσις.

(Ἐκ τῆς *Afrique pittoresque et merveilleuse*)

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ἐν ἑνὸς ἔτος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, τὸ 1891, μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων σκέψεων τὰς ὁποίας προκαλεῖ ἡ ἔλευσις του εἶνε καὶ ἡ ἐξῆς: ἐπὶ πόσον ἀκόμη καιρὸν θὰ διαρκέσῃ ἡ παρέλασις αὕτη τῶν ἐτῶν; Ἡ γῆ ὑπάρχει πρὸ πολλοῦ, βεβαίως δὲ τὰ ἔτη, ἅτινα μετροῦμεν ἡμεῖς, πόρω ἀπέχουσιν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς αὐτῆς ἡλικίας. Ἐπὶ πόσον χρόνον μέλλει νὰ ζήσῃ ἀκόμη καὶ πότε θὰ ἔλθῃ ἡ φοβερὰ ἡμέρα τῆς συντελείας, ἧς ἡ ἔλευσις ἐθεωρεῖτο ἀναπόφευκτος παρὰ πασῶν τῶν προὑπαρξασῶν γενεῶν;

Τοῦ ζητήματος τούτου ἐπελήθη πρό τινος ὑπὸ μίαν τῶν περιεργότερων αὐτοῦ ὄψεων ὁ Γάλλος ἐπιστήμων κ. Λαπαράν. Αἱ ἡπειροὶ χάνουσι καθ' ἑκάστην μέρος τῆς οὐσίας αὐτῶν ἡ ξηρὰ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαίσθητως πίπτει εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅταν λοιπὸν τὰ πάντα γείνουσι θάλασσα—ὄχι ὑπὸ τὴν νεωτέραν μεταφορικὴν σημασίαν τῆς γλώσσης μας, ἀλλ' ὑπὸ τὴν κυριολεκτικὴν—τότε οἱ κάτοικοι τῆς γῆς θὰ πνιγῶσι καὶ, ὡς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τοῦλάχιστον, θὰ ἐπέλθῃ τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Ὁ κ. Λαπαράν ἐξετάζει τὸ ζήτημα τοῦτο· ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα του δὲν εἶνε καθόλου ἀποθαρρυντικόν, διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἀνοούμεν νὰ τὸ ἀνακοινώσωμεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας.

Ἐπὶ τὰς ἡμέρας μας ὁ ὄγκος τῆς στερεᾶς γῆς θεωρεῖται παλὸν μεγαλύτερος ἢ ἄλλοτε. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Οὐμβόλδου ὑπολογίζετο, ὅτι ἡ ξηρὰ, ἂν ἤθελον ἰσοπεδοθῆ πάσαι αἱ ἐπ' αὐτῆς ἔσοχα καὶ ἐξοχα, ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ συμπαγῆς

ἐπίπεδον, θὰ εἶχεν ὕψος 305 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Σήμερον οἱ πλείστοι τῶν γεωγράφων ἀναβιβάζουσι τὸ ὕψος αὐτὸ εἰς 700 περίπου μέτρα. Ὁ ὄγκος ὅμως αὐτός, ὅσον μέγας καὶ ἂν εἶνε, ὑφίσταται τὰς προσβολὰς τοῦ Ὀκεανοῦ καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπενεργειῶν. Οἱ ποταμοὶ ἀδιακόπως φέρουσιν εἰς τὴν θάλασσαν λεπτὰ θραύσματα βράχων, ἀποσπώμενα ἐκ τῆς ξηρασίας, τῆς ὑγρασίας, τοῦ παγετοῦ, τῆς τήξεως κλπ. Κατὰ τὸν ἔξοχον Σκῶτον φυσιοδίφην Μούραικ ἐνιαυσίως παρασύρονται ὑπὸ τῶν 19 κυριωτέρων ποταμῶν τῆς γῆς 3610 κυβικὰ χιλιόμετρα. Τὰ ὕδατα παρασύρουσιν εἰς τὴν θάλασσαν κατ' ἀναλογίαν 38 ἐπὶ 100,000 στερεᾶς ὕλης ἐν καταστάσει αἰωρήσεως. Ὡστε τὸ ὑπὸ πάντων τῶν ποταμῶν τοῦ κόσμου παρασυρόμενον ποσὸν ἐτησίως δύναται νὰ ὑπολογισθῇ, ὅτι ἀνέρχεται εἰς 23, 000 κυβικῶν χιλιομέτρων.

Τὰ κύματα ὑποσκάπτουσιν ὡσαύτως τὰς ἡπείρους. Οἱ Ἄγγλοι γεωλόγοι παραδέχονται, ὅτι αἱ ἀγγλικαὶ ἀκταὶ ὑποχωροῦσιν ὡς ἐκ τῆς διαβρώσεως τῶν κυμάτων τοῖα μέτρα καθ' ἕκαστον αἰῶνα. Ἐν Γαλλίᾳ, εἰς Χάβρην ἐπὶ παραδείγματι, οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν βράχοι χάνουσι 0, 25 τοῦ μέτρου κατ' ἔτος· φυσιοδίφης δὲ τις ὑπολογίζει τὴν ἐνιαύσιον ἀπώλειαν τῶν νοτιοδυτικῶν ἀκτῶν εἰς 1 μέτρον. Εἰς ἀντιστάθμισιν ὅμως μερικαὶ ἀκταὶ μολίς φθείρονται ὑπὸ τῶν κυμάτων. Διὸ ὁ κ. Λαπαράν ὑποθέτει, ὅτι παραδεχόμενοι ἀφαιρέσιν ἐδάφους τριῶν μέτρων καθ' ἕκαστον αἰῶνα εἴμεθα ἐντὸς τῆς ἀληθείας.

Ἄν ὑποθέσωμεν ὡς μέσον ὄρον ὕψους τῶν παραθαλασσίων βράχων 50 μέτρα, τοῦθ' ὅπερ εἶνε πολὺ, συνάγομεν ὅτι ἀφαιροῦνται κατ' ἔτος 1500 κυβικὰ κατὰ πᾶν χιλιόμετρον παραλίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις τῶν παραλίων τῆς γῆς ὑπολογίζεται εἰς 200,000 χιλιόμετρα, ἔπεται ὅτι ἡ ἐτήσιος ἀπώλεια εἶνε 300 ἑκατομμυρίων κυβικῶν μέτρων. Ὡστε ἡ ἐκ τῶν κυμάτων καταστροφή δὲν ἐξισοῦται οὔτε πρὸς τὸ εἰκοστὸν τῆς ἐκ τῶν ποταμῶν καὶ πάλιν ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε ὑπερβολικὴ, διότι ὁ μέσος ὄρος τοῦ ὕψους τῶν ἀκτῶν εἶνε βεβαίως κατώτερος τῶν 50 μέτρων.

Ἐπὶ παραδείγματι ἡ διαλυτικὴ ιδιότης τῶν ἡπειρωτικῶν ὑδάτων. Κατὰ τὰς γενομένας ἐρεῦνας, ἰδίως ἐπὶ τῶν ποταμῶν Μισσισιππῆ, Δουνάβειος καὶ Γαμέσεως, ἡ ποσότης τῆς ἐκ τῆς διαλύσεως ἀφαιρουμένης ἐκ τῶν ἡπειρῶν ὕλης δὲν εἶνε κατώτερα τῶν 5 κυβικῶν χιλιομέτρων κατ' ἔτος, προστιθεμένης καὶ τῆς διαλυτικῆς ἐνεργείας τῆς θαλάσσης, τῶν 6 κυβ. χιλιομέτρων. Ἐρχομεν λοιπὸν ἐνιαύσιον σύνολον ἀφαιρέσεως ἐκ τῆς ξηρᾶς 16 κυβικῶν χιλιομέτρων.